

anketni list bečkih istraživača, ovdje donesen u cijelosti. Objavljen je i rad Helmuta Eberharta (Graz) (*Planinski seljaci u Steiermarku - rad i slobodno vrijeme*), kao i prilog Elizabeth Katsching-Fasch (Graz) (*Stanovanje na području grada. Izvještaj o projektu o kulturi stanovanja i načinu stanovanja u tri stambena naselja Graza*).

Razmišljanja Martina Scharfea prilikom uvoda u zaključnu diskusiju objavljena su na kraju zbornika pod naslovom "*Problemi etnologije sadašnjosti*" - *Natuknice za predstojeću kongresnu bilancu*. Kritički se osvrćući na referate kao cjelinu, autor razmatra najznačajnije nedostatke ovdje prezentiranog etnološkog istraživanja sadašnjosti. Prema Scharfeu, autori u pravilu strahuju od doticaja sa sociologijom, što dovodi do precjenjivanja specifičnih etnoloških tradicija, a potcjenjivanja interdisciplinarnih pokušaja rješavanja problema. Nakon razdoblja u kome se sociolozi nisu osvrtni na etnološke rezultate, nema razloga strahu od njihova otkrivanja u upotrebe naših spoznaja, smatra Scharfe. Pledirajući za kreativnu suradnju etnologa i sociologa upozorava na danas "prirodnu" povezanost etnologa i historičara. Do te je povezanosti također došlo obostranim svjesnim uvažavanjem. U ovim su radovima usamljeni pokušaji da se sadašnjost odredi unutar historijskog procesa. Gotovo ni jedan autor (osim M. Scharfea) nije pokušao principijelno razjasniti odnos prošlosti i sadašnjosti iz etnološke perspektive.

Valjalo bi se, nastavlja Scharfe, nakon čitanja referata zapitati i o kriterijima eventualne hijerarhije problema kojima bi se trebali posvetiti etnolozi zainteresirani za sadašnjost. Također, u ovim je tekstovima samo uzgred spomenut problem odnosa teorije i prakse, tj. praktičnog angažmana etnologa. Etnolozi koji istražuju svoju suvremenost morali bi ga biti svjesniji.

Napokon, Scharfe zamjećuje terminološku zbrku izazvanu prihvaćanjem najraznolikijih poticaja iz sociologije, kulturne antropologije, etnologije i psihoanalize, koja bitno otežava međusobno razumijevanje etnologa u razgovoru o suvremenim kulturnim pojavama.

Na temelju navedene literature refe-

renata priređivači zbornika nisu pokušali sistematizirati parcijalnu bibliografiju etnoloških istraživanja kulturnih pojava u drugoj polovici 20. stoljeća. Ipak, opsežni bibliografski podaci navedeni kao bilješke uz sve članke, posebna su vrijednost ovog zbornika.

MAJA POVRZANOVIĆ

JEANS, Beiträge zu Mode und Jugendkultur, Redaktion: Martin Scharfe, Tübinger Vereinigung für Volkskunde E.V., Tübingen 1985, 197 str.

Publikacija *Jeans, prilozii o modi i kulturi mladih* svjedoči o zanimanju suvremenih njemačkih etnologa za današnjicu i nove tradicije, za odijevanje i modu, za kulturu i potkulture mladih, za kapitalizam i njegove kulturne izraze i posljedice. Razmatrajući različite aspekte te slojevite suvremene kulturne pojave autori priloga potvrdili su stav pisca predgovora, Hermanna Bausingera, da je trajanje u promjeni latentna misao vodilja etnologije. Kovitlac površinskih promjena kulturnih pojava doveo je do pisanja o trajnim strukturama, o relativnom trajanju novih pojava i o nastajanjima novih tradicija. Predmet etnologije danas su pojave u kojima se dijalektički sjedinjuju trajanje i promjena. Jedna je od takvih pojava i *jeans*. Kod *jeans* hlača kroy i vrsta materijala su trajni, no pojavljuje se mnogo varijacija kroja, dodataka i ukrasa, a uz to i niz drugih *jeans* proizvoda - od cipela do kupaćih kostima! *Jeans* je tradicija, ali njegove su mnogobrojne varijacije moda.

Autori i priređivači knjige nastojali su objasniti kako složena pojava *jeansa* funkcionira u suvremenom njemačkom i uopće zapadnom, dakle kapitalističkom društvu. To je njihov pristup i rezultate uvelike približilo sociološkima. Iscrpe bibliografije i bibliografski podaci u radovima također ukazuju na svestranu upotrebu sociološke literature, napose rezultata socioloških istraživanja omladine kojih je u SR Njemačkoj relativno mnogo. Zato ovu knjigu valja shvatiti kao kulturološki dokument o pojavi čija složenost zahtijeva interdisciplinarnu interpretaciju. Ako se autori

priloga i nisu sustavno služili etnološkom metodom razgovora s kazivačima, ovdje su - razmatrajući *jeans* u nacionalnim razmjerima - koristili odgovore ispitanika iz istraživanja drugih autora, tekstove (u svoje vrijeme popularnih) pjesama i reklama, podatke iz arhiva i omladinskog tiska i, napokon, vlastita iskustva i zapažanja. Sve navedeno daje naslutiti da se radi o aktualnoj knjizi vrlo zanimljivoj i za širu čitalačku publiku koja će u njoj moći prepoznati i osvijestiti vlastita iskustva. Kao stručna knjiga i komparativni materijal vrijedna je za svakog etnologa i sociologa koji istražuje suvremenu kulturu mladih. I onima koje ne zanima prvenstveno odijevanje, knjiga će zasigurno pružiti mnoge poticaje za razmišljanje o razlozima trajanja i mijenjanja pojedinih elemenata suvremene kulture mladih.

U prvom dijelu knjige okupljeni su kraći tekstovi Heike Offen (*Hlače koje oslobađaju. Kako su radne hlače postale simbolom slobodnog vremena*), Hermanna Bausingera i Wolfganga Brücknera (*Razmjena pisama o jeansu*), Christoph Daxelmüllera (*Jeans, jeans i još jednom jeans*) i Wolfganga Brücknera (*Jeans. Napomene o narušenoj svijesti o problemu navodno progresivnog istraživača kulture; Mit jeansa i stvarnost robe; Jeans 5 - mehanizmi konformizma; Literarni jeans - stihovi iz albuma za teoretičara kulture; Naknadna crtica: vijest o jeansu iz tiska DR Njemačke; Levi's u Franačkoj*). To su tekstovi koji su se od 1980. do 1984. pojavljivali u etnološkom časopisu "Bayerische Blätter für Volkskunde" u okviru polemike razmjene mišljenja o *jeansu*. Čitamo ovdje hvalospjeve sa stanovišta korisnice, pa bespoštedne kritičke procjene odnosa mita o *jeansu*, reklame i kapitalističke industrije, a zatim kritiku jednostranih interpretacija. Saznamo niz podataka o proizvodnji i prodaji koji svjedoče o uspješnoj manipulaciji mlađim generacijama kupaca. Promatramo *jeans* kao nastajanje i odumiranje trenda "nove nejednakosti", diobe društva na staro i mlado. Razmišljamo o povezanosti rezultata medicinskih i socioloških istraživanja s potrebama vladajućeg društvenog sistema, pa se pitamo i o poticajima i sudbini etnoloških istraživanja.

Suočavamo se s činjenicom da tzv. realni socijalizam nema samonikle "omladinske kulture" (zapravo potkulturnih stilova). Iako se ne radi o znanstvenim tekstovima, pisali su ih etnolozi dobro upućeni u problematiku *jeansa*, pa obiluju pronicljivim zapažanjima koja tvore osebnju etnografsku građu o *jeansu* u SR Njemačkoj danas. Ujedno donose niz ideja za moguća etnološka istraživanja ove pojave.

Glavninu knjige čine opsežne i iscrpne historijsko-etnološko-sociološke studije o historiji *jeansa* u Sjedinjenim Američkim Državama i u SR Njemačkoj, temeljene na sustavnim empirijskim podacima, ilustrirane i popraćene nizom bibliografskih podataka.

Elke Dettmer u radu *Levi Strauss, San Francisco: blue jeans kao američki simbol* prati *jeans* u Sjedinjenim Državama od 1850, kada je bavarski Židov Levi Strauss stigao u San Francisco, do osamdesetih godina ovog stoljeća. Kako je prije studija folkloristike šest godina radila u poduzeću Levi Strauss & Co. u San Franciscu, usmjerila se prvenstveno na historiju traperica sa stanovišta tog proizvođača. Koristila je arhiv poduzeća, te razgovarala sa zaposlenima. (Ovaj je tekst njezin skraćeni magistarski rad.) Govoreći o ideološkoj dimenziji *jeansa* u razdoblju od 1940. do 1970, o njegovim ulogama u slobodnom vremenu, kontrakulturnim gibanjima i emancipaciji žena, pokazala je kako i zašto traperice danas funkcioniraju kao opće-prihvaćeni simbol Sjedinjenih Država.

Od 1945. traperice postaju obljubljene i izvan Amerike, pa i u SR Njemačkoj. Rad Wolf-Dietera Könenkampa *Jeans - moda i mitovi* prati rasprostranjene mode *jeansa* u sklopu amerikanizacije Evrope. Autor smatra da se dugotrajnu aktualnost traperica ne može objasniti samo jednim činiocem (pa zvao se on Rock'n Roll ili protest), nego novim zahtjevima postavljenim odjeći koji su se formulirali posebno, ne ograničavajući se samo na *jeans*. Smatrajući da treba interpretirati samo dugotrajne promjene, a ne sezonske modne varijacije, uočava i analizira šest razvojnih pravaca povezanih i izraženih u pojavi traperica. To su: trend praktičnog odijevanja, trend neusiljenosti i neformalnosti, zatim sve veća važnost slobodnog vremena, "unisex" trend, fetišizacija

mladosti, te amerikanizacija svijeta. Na kraju govori o "slobodi" kao osnovnom motivu reklama za *jeans*, te o učvršćivanju *jeans-imagea* nizom najraznolikijih proizvoda koji iskorištavaju identifikaciju s *jeansom* kod potencijalnih kupaca, a istodobno joj pridonose. Uz sva već navedena obilježja knjige u cjelini, napomenimo da bi ovaj rad mogao izvršno poslužiti kao polazište i sustavni komparativni materijal istraživaču "života i djelokruga" traperica u Jugoslaviji.

Iako su jugoslavenski etnolozi mnogo pisali o odijevanju, a relativno su učestala i istraživanja odijevanja mladih, o *jeansu* je jedini pisao Ivan Kovačević (Etnološke sveske 2, 1980). U eseju o *blue jeansu* kao elementu masovne kulture dao je i kratak uopćeni pregled historije, uloga i značaja *jeansa* u Jugoslaviji od sredine pedesetih do kraja sedamdesetih godina ovog stoljeća. Empirijsko bi istraživanje, po mogućnosti provedeno u ekonomski i kulturno različitim dijelovima Jugoslavije, zasigurno dovelo do vrlo zanimljivih zaključaka - o *jeansu*, o kulturi mladih, o uzrocima kontinuiteta i mijena kulturnih pojava u našem prostoru uopće.

MAJA POVRZANOVIĆ

"Etnološka tribina", Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva, Zagreb, god.7-8, br.1, 1978; god.9, br.2, 1979; god.10, br.3, 1980; god.11 i 12, br.4-5, 1983; god.13 i 14, br.6-7, 1984; god.15, br.8, 1985.

Časopis Hrvatskog etnološkog društva počeo je izlaziti još 1970. pod nazivom "Radovi" odnosno "Izvješća" (1971), a od godine 1978. profilira se doista kao stručna i znanstvena tribina hrvatske etnologije.

Od početka izlaženja "Etnološke tribine" uredništvo sačinjavaju: Zorica Petrić (glavna i odgovorna urednica), Maja Kožić i Olga Supek.

Osvrnut ćemo se ukratko na dosad izašle brojeve.

U 1. broju (1978) problemima bilingvizma kod Gradišćanskih Hrvata u Austriji

bavi se Nives Ritig-Beljak (*Koegzistencija jezika u Gradišćanskih Hrvata*). Dva rada problematiziraju mogućnost prikazivanja običaja na sceni, te folklor i folklorizam i osvrću se na zagrebačku Smotru folkloru. (Josip Miličević: *Mogućnost prikazivanja narodnih običaja na sceni*, i Dunja Rihtman-Auguštin: *Folklor, folklorizam i suvremena publika*). Josip Miličević u radu pod naslovom: *Etnografski podaci u djelima Mate Balote (1898-1963)* analizira prvi i jedini Balotin roman *Tijesna zemlja*, u kojem Mate Balota opisuje život istarskog sela na prijelazu u 20. stoljeće. Roman sadrži toliko etnografskih, preciznih opisa da ga se gotovo može smatrati monografijom sela Rakaj iz kojeg potječe Balota. Tkanjem se bave dvije autorice (Ivana Jurković: *Tkane marame u našičkom kraju* i Libuše Kašpar: *Tkanje i tkalci u lepoglavskom kraju*). Objavljen je i rad grupe autora iz područja biološke antropologije, Ilija Škrinjarić, Pavao Rudan i sur.: *Analiza kvantitativnih svojstava dermatoglifa istarske populacije - proučavanje "bioloških i genetičkih distanci"*.

Olga Supek objavila je II. dio bibliografije etnoloških, antropoloških i srodnih izdanja u Jugoslaviji od 1954. do 1977. godine. (Prvi dio objavljen je u "Izvješćima", 1976.)

U 2. broju "Etnološke tribine" u rubrici "Prikazi i vijesti" objavljene su informacije o radu etnoloških ustanova iz Zagreba, o stručnim i znanstvenim skupovima te o radu Organizacije mladih istraživača iz Zagreba. Dora Narić je izradila *Prilog etnološkoj i folklorističkoj bibliografiji Istre*.

Neobično je značajno što su u 3. broju "Etnološke tribine" (1980) objavljeni radovi nastali kao rezultat istraživanja provedenih u Zagrebu i okolici. Je li teorijski opravdano lučiti istraživanja u selu od onih u gradu? Postoje li i kakve su mogućnosti istraživanja grada, na temelju dostignute razine etnološke znanosti kod nas? Što etnolog može istraživati u gradu? To su neka od pitanja koje postavlja i na njih pokušava odgovoriti Dunja Rihtman-Auguštin u svom radu *Etnološka istraživanja u gradu - problemi i dileme*. Maja Bošković-Stulli analizira narodne poslovice u naslovima zagrebačkog dnevnika "Vjesnik" u razdoblju